

Sygn. akt II UK 572/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 22 listopada 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Andrzej Wróbel (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Krzysztof Staryk

SSN Małgorzata Wrębiakowska-Marzec

w sprawie z wniosku Z.R.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w [...]

o emeryturę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 22 listopada 2017 r.,

skargi kasacyjnej wnioskodawczyni od wyroku Sądu Apelacyjnego [...]

z dnia 26 listopada 2015 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu [...] do ponownego rozpoznania i orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Wnioskodawczyni Z.R. wniosła do Sądu Okręgowego w [...] odwołanie w
związku z niewydaniem decyzji w przedmiocie prawa do emerytury przez Zakład
Ubezpieczeń Społecznych Oddział w [...]. Domagała się przyznania jej prawa do

emerytury, ewentualnie zobowiązania Zakładu Ubezpieczeń Społecznych do wydania decyzji o tożsamej treści, a także zasądzenia kosztów procesu według norm ustawowych. Wyrokiem z dnia 30 marca 2015 r. wydanym Sąd Okręgowy w [...] oddalił odwołanie i odstąpił od obciążania wnioskodawczyni kosztami procesu na rzecz organu rentowego.

Sąd Okręgowy ustalił, iż Z.R. kilkakrotnie ubiegała się o przyznanie jej prawa do emerytury. Decyzją z dnia 2 lutego 2009 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w [...] odmówił wnioskodawczyni przyznania prawa do emerytury. Od decyzji tej wnioskodawczyni wniosła odwołanie, kwestionując niezaliczenie jej okresu zatrudnienia – pracy nakładczej od 1 września 1980 r. do 31 lipca 1988 r. w DZBR „R.” Zakład G. Wyrokiem z dnia 3 kwietnia 2009 r., Sąd Okręgowy w [...] oddalił odwołanie uznając, iż nie ma wystarczających podstaw do uznania ww. okresu za okres składkowy z uwagi na niewykazanie wysokości osiąganego przez wnioskodawczynię wynagrodzenia. Wniesiona od tego wyroku apelacja wnioskodawczyni została oddalona wyrokiem Sądu Apelacyjnego [...] z dnia 13 sierpnia 2009 r. W grudniu 2011 r. wnioskodawczyni ponownie złożyła wniosek o emeryturę. Decyzją z dnia 5 stycznia 2012 r. organ rentowy odmówił jej prawa do emerytury, wskazując na brak nowych dowodów potwierdzających okresy ubezpieczenia. Decyzja nie została przez wnioskodawczynię zaskarżona. W lipcu 2012 r. wnioskodawczyni wystąpiła do organu rentowego o ponowne rozpoznanie sprawy, powołując się na nowe dowody potwierdzające jej okresy ubezpieczenia. Decyzją z dnia 18 października 2012 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w [...] odmówił jej prawa do emerytury. Od powyższej decyzji wnioskodawczyni wniosła odwołanie do Sądu Okręgowego w [...]. Po przeprowadzeniu postępowania dowodowego Sąd Okręgowy w [...] wyrokiem z dnia 12 lipca 2013 r. uwzględnił częściowo odwołanie, zmienił zaskarżoną decyzję i przyznał wnioskodawczyni prawo do emerytury, poczynając od dnia 28 lipca 2012 r. Sąd uznał sporny okres pracy chałupniczej wnioskodawczyni w DZBR „R.” za okres składkowy. W wyniku rozpoznania apelacji wniesionej od tego wyroku przez organ rentowy, Sąd Apelacyjny [...] wyrokiem z dnia 6 lutego 2014 r., zmienił zaskarżony wyrok w ten sposób, że odwołanie oddalił. W uzasadnieniu wskazał m.in., że wniosek Z.R. o ponowne rozpoznanie sprawy winien podlegać rozpoznaniu w trybie art. 114 ust. 1

ustawy z 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS, tak jak to przyjął Sąd I instancji. Nie zgodził się jednak ze stanowiskiem Sądu Okręgowego, iż oferowane przez wnioskodawczynię dowody w postaci innych świadków na okoliczność osiąganego wynagrodzenia w Zakładach „R.” stanowią nowe dowody w rozumieniu art. 114 ust. 1 ustawy emerytalnej. Sporny okres pracy nakładczej był w całości objęty poprzednim postępowaniem sądowym, dlatego też z uwagi na zakres związania treścią poprzedniego prawomocnego wyroku wydanego w sprawie V U .../09 nie była możliwa ponowna ocena tego samego stanu faktycznego. Powołanie nowych świadków na te same okoliczności, jak w poprzednim postępowaniu, nie stanowi istotnego dowodu w rozumieniu art. 114 ust. 1 ustawy emerytalnej. Sąd ustalił również, iż organ rentowy skierował bezpośrednio do wnioskodawczyni pismo z dnia 6 czerwca 2014 r. z informacją, iż w związku z zakończonym postępowaniem odwoławczym, w celu ponownego rozpatrzenia uprawnień do świadczeń z ubezpieczenia społecznego należy złożyć wniosek o emeryturę (druk ZUS Rp-IE) oraz załączyć wymienione dokumenty. Pismem z dnia 8 lipca 2014 r., skierowanym do pełnomocnika wnioskodawczyni, wskazał, iż ponowne rozpatrzenie sprawy emerytalnej w trybie art. 114 ust. 1 ustawy emerytalnej może nastąpić po złożeniu stosownego wniosku, powołując się na przytoczone przepisy oraz wskazując, iż do nadesłanego oświadczenia z dnia 14 lutego 2014 r. nie został dołączony wniosek określający roszczenie, w związku z którym zostało ono nadesłane.

Przy tak ustalonym stanie faktycznym Sąd Okręgowy uznał, że odwołanie wnioskodawczyni nie zasługuje na uwzględnienie. Zdaniem Sądu Okręgowego nie było przesłanek do uwzględnienia żądania przyznania wnioskodawczyni emerytury. Ponowne ustalenie w trybie przepisu art. 114 ust. 1 ustawy emerytalnej stanowi nadzwyczajną kontynuację poprzedniego postępowania przed organem rentowym, zmierzając do podważenia decyzji organu rentowego, niezależnie od tego, czy uprawomocniła się ona na skutek upływu terminu odwołania, czy też rozstrzygnięcia sądu i jest możliwe wyłącznie przy zaistnieniu przesłanek wskazanych w powoływanym przepisie. Sąd podał, iż w niniejszej sprawie dowody, na które powoływała się ubezpieczona, tj. oświadczenia dwóch osób i ich zeznania w charakterze świadków, są o tyle „nowe”, że nie były powoływane i dopuszczone

jako dowód w poprzednich postępowaniach sądowych. Dotyczą one jednakże tych samych okoliczności, które były już przedmiotem oceny Sądu w sprawie V U ...9/09, tj. okoliczności wykonywania przez ubezpieczoną pracy chałupniczej w DZBR „R.” , a w szczególności osiąganego wynagrodzenia. W przywoływanej sprawie Sąd przeprowadził dowody na tę okoliczność i oceniał, czy sporny okres jest okresem składkowym, ostatecznie uznając, że nie ma wystarczających postaw do uznania go za okres składkowy z uwagi na niemożność ustalenia, że wnioskodawczynie osiągała z tytułu pracy nakładczej wynagrodzenie w wysokości co najmniej połowy obowiązującego najniższego wynagrodzenia określonego prawem pracy. Jak wynika z przedłożonych oświadczeń, mają one potwierdzić fakt, że wnioskodawczynie wykonywała określoną w umowie normę, co gwarantowało jej uzyskanie najniższego wynagrodzenia. Sąd założył, że wniosek o przesłuchanie wskazywanych przez wnioskodawczynię świadków miał na celu wykazanie tych samych okoliczności, zatem wskazane dowody dotyczyły w istocie stanu faktycznego, który był przedmiotem ustaleń i oceny Sądu w sprawie V U .../09, a w konsekwencji nie są to nowe dowody w rozumieniu art. 114 ust. 1 ustawy emerytalnej i tym samym ich przeprowadzenie jest zbędne. Mając to na uwadze, Sąd uznał, że zobowiązanie organu rentowego do wydania decyzji w kształcie żądanym przez wnioskodawczynię, tj. przyznającej prawo do emerytury, byłoby niedopuszczalne lub co najmniej niecelowe.

Wyrokiem z dnia 26 listopada 2015 r. wydanym w sprawie o sygn. III AUa .../15 na skutek apelacji Z.R. od wyroku Sądu Okręgowego w [...] z dnia 30 marca 2015 r., sygn. akt V U .../15, Sąd Apelacyjny [...] oddalił apelację. W uzasadnieniu wskazał, iż wbrew zarzutom podniesionym w apelacji, Sąd Okręgowy wydał trafne rozstrzygnięcie. Sąd Apelacyjny podzielił i przyjął za swoje jego ustalenia i wnioski. Wskazał, iż wnioskodawczynie nie udowodniła, że składała wniosek do ZUS w maju 2014 r., który nie został rozpoznany. Na wezwanie organu rentowego, pełnomocnik wnioskodawczynie w dniu 27 czerwca 2014 r. złożył pismo, z którego treści wynikało, że dokumenty, o które zwracał się ZUS są już w aktach i że dotyczą one wniosku w trybie art. 114 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Przyjmując, że powyższe pismo spełnia wymogi formalne wniosku, należało uznać, że dopiero od tej daty można liczyć organowi rentowemu termin z art. 477⁹ § 4 k.p.c. Prawidłowo,

zdaniem Sądu Apelacyjnego, Sąd I instancji uznał, że w sprawie możliwe jest orzeczenie co do istoty sprawy. Sąd zatem rozpoznał wniosek o ponowne ustalenie prawa do emerytury. Słusznie w ocenie Sądu Apelacyjnego podnosił Sąd Okręgowy, że zeznania wnioskowanych świadków dotyczyły ustaleń stanu faktycznego, który był przedmiotem oceny Sądu, i jako takie nie mogły stanowić podstawy wznowienia postępowania w trybie art. 114 ust. 1 ustawy. W apelacji zawarto jedynie polemikę z poglądami zaprezentowanymi zarówno przez Sąd Okręgowy, jak i przez Sąd Apelacyjny w sprawie o sygn. III AUa .../13, dotyczącej poprzedniego odwołania wnioskodawczynie i prawa do świadczenia emerytalnego, opartego na tych samych przesłankach.

Skargą kasacyjną na opisany wyżej wyrok Sądu Apelacyjnego [...], sygn. akt III AUa .../15, Z.R. zaskarżyła wyrok w całości i wskazała, że zaskarżone orzeczenie narusza art. 114 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych poprzez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie. Wniosła o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania, jako że skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona ze względu na rażące naruszenie art. 114 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych poprzez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie. Skarżąca wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy w całości do ponownego rozpoznania, a w razie stwierdzenia przesłanki oczywistej zasadności zarzutu naruszenia prawa materialnego, o której mowa w art. 398¹⁶ k.p.c. – o uchylenie zaskarżonego wyroku Sądu Apelacyjnego w całości oraz o zmianę wyroku Sądu I instancji w całości i przyznanie wnioskodawczynie prawa do emerytury oraz zasądzenie kosztów procesu. Nadto wniosła o zasądzenie kosztów postępowania w sprawie skargi kasacyjnej według norm ustawowych. W uzasadnieniu skarżąca podała, iż w przepisie art. 114 ust. 1 ustawy ustawodawca wyraził dwie przesłanki wznowienia – nowe dowody i nowe okoliczności. Są to przesłanki od siebie niezależne – wystarczy wykazanie jednej z nich. Sąd Apelacyjny natomiast traktuje te przesłanki łącznie, przyjmując, że jeśli dowody, nawet nowe, mają odnosić się do okoliczności już rozważanych przez Sąd, wznowienie jest niedopuszczalne. Jest to rozumienie przepisu rażąco wadliwe, nie tylko sprzeczne z jego brzmieniem, ale również z utrwalonymi poglądami doktryny i orzecznictwa. Gdyby przyjąć pogląd

Sądu Apelacyjnego, to nowe dowody, aby być uznane za przesłankę wznowienia, musiałyby się odnosić również do nowych okoliczności, co jest wykładnią *contra legem*.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna jest uzasadniona, albowiem jak trafnie zarzuciła skarżąca, wydany przez Sąd Apelacyjny [...] w sprawie o sygn. akt III AUa .../15 wyrok z dnia 26 listopada 2015 r. narusza art. 114 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń poprzez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie. Na wstępie zauważyć bowiem należy, iż wniosek emerytalny ubezpieczonej Z.R., inicjujący postępowanie przed Zakładem Ubezpieczeń Społecznych Oddziałem w [...], nie jest wnioskiem pierwszorzadowym, lecz złożonym w trybie art. 114 ust. 1 powołanej wyżej ustawy, wnioskiem o ponowne ustalenie prawa do świadczenia, co do którego organ rentowy wypowiedział się we wcześniejszej decyzji. Ubezpieczona, występując z obecnym wnioskiem emerytalnym i domagając się ponownego rozpoznania jej prawa do spornego świadczenia, przedłożyła nowe dowody w postaci zeznań świadków, nieprzesłuchiwanych w poprzednim procesie. Zarówno jednak Sąd Okręgowy w [...], jak i rozpoznający apelację od wydanego przez niego wyroku Sąd Apelacyjny [...], przyjęły, że dowody, na które powoływała się ubezpieczona, tj. oświadczenia dwóch osób i ich zeznania w charakterze świadków, są nowe jedynie w tym znaczeniu, że nie były powoływane i dopuszczone jako dowód w poprzednich postępowaniach sądowych. Dotyczą one natomiast tych samych okoliczności, które były już przedmiotem oceny Sądu w sprawie V U .../09, tj. okoliczności wykonywania przez ubezpieczoną pracy chałupniczej w DZBR „R.”, a w szczególności osiąganego wynagrodzenia. Sąd II instancji podał, że w przywoływanej sprawie były już przeprowadzone dowody na tę okoliczność i oceniono, czy sporny okres jest okresem składkowym, ostatecznie uznając, że nie ma wystarczających podstaw do uznania go za okres składkowy z uwagi na niemożność ustalenia, że wnioskodawczyni osiągała z tytułu pracy nakładczej wynagrodzenie w wysokości co najmniej połowy obowiązującego najniższego

wynagrodzenia określonego prawem pracy. Sąd Apelacyjny doszedł zatem do przekonania, że wniosek o przesłuchanie wskazywanych przez wnioskodawczynię świadków miał na celu wykazanie tych samych okoliczności, a w konsekwencji nie są to nowe dowody w rozumieniu art. 114 ust. 1 ustawy emerytalnej i tym samym ich przeprowadzenie jest niecelowe. Sąd Najwyższy nie podzielił tego zapatrywania Sądu Apelacyjnego.

Jak wskazuje się w orzecznictwie, w razie złożenia odwołania od decyzji organu rentowego wydanej w trybie art. 114 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, nie obowiązuje prekluzja dowodowa, ograniczająca możliwość zgłaszania wniosków dowodowych do etapu postępowania administracyjnego poprzedzającego wydanie tejże decyzji. Ubezpieczony może zatem także w postępowaniu sądowym powoływać się na nowe okoliczności oraz dowody uzasadniające wznowienie postępowania w trybie tego przepisu i rzutujące na jego prawo do wnioskowanego świadczenia (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 marca 2014 r., III UK 115/13, postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 8 sierpnia 2017 r., I UZ 28/17). Słusznie odnośnie do powyższego wskazała skarżąca, iż dla wszczęcia postępowania o ponowne ustalenie prawa do świadczenia wystarczające jest zaistnienie jednej z wymienionych w przepisie przesłanek – są one bowiem od siebie niezależne. Oznacza to, że wnioskodawca może powołać się na dowody, jednocześnie nie wskazując żadnej nowej okoliczności materialnoprawnej czy proceduralnej. Jak wskazał Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 21 lutego 2017 r., sygn. akt II UK 740/15, nowe dowody mogą być dowodami osobowymi i dotyczyć faktów stanowiących przedmiot ustaleń w poprzednim postępowaniu o to świadczenie, byle byłyby to dowody wówczas istniejące, lecz niepowołane przez stronę. Jak wyjaśniono, celem ich wskazania przez wnioskodawcę jest wszakże ustalenie okoliczności faktycznych (potwierdzenie prawdziwości lub fałszywości twierdzeń o faktach) istniejących przed wydaniem wcześniejszej decyzji, mających wpływ na powstanie prawa do świadczenia lub jego wysokości. Wspomniane nowe dowody podlegają ocenie zgodnie z regułami art. 233 k.p.c. W konsekwencji powyższego nie można mówić o związaniu sądu w tym zakresie wynikami postępowania o to świadczenie, zakończonego prawomocnym wyrokiem. Wyrok w sprawie z zakresu ubezpieczeń

społecznych nie ma powagi rzeczy osądzonej, jeżeli dotyczy odmowy przyznania świadczenia z ubezpieczenia społecznego, a po jego uprawomocnieniu się organ rentowy wydał w trybie art. 114 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych nową decyzję, opartą na nowych dowodach mających wpływ na ujawnienie rzeczywistego stanu faktycznego i jego prawidłową ocenę, gdyż wydanie nowej decyzji uprawnia ubezpieczonego do złożenia od niej odwołania i zobowiązuje sąd do sprawdzenia jej prawidłowości (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 marca 2014 r., III UK 115/13). Powaga rzeczy osądzonej dotyczy natomiast tych orzeczeń sądów ubezpieczeń społecznych, których podstawa faktyczna nie może ulec zmianie lub gdy odwołanie od decyzji organu rentowego zostało oddalone po stwierdzeniu niespełnienia prawnych warunków do świadczenia wymaganych przed wydaniem decyzji będącej przedmiotem postępowania sądowego (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 21 marca 2014 r., II UK 520/13, wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 grudnia 2005 r., II UK 61/05). Taka sytuacja nie miała jednakże miejsca w rozpoznawanej sprawie.

Sąd Apelacyjny dokonał błędnej interpretacji przepisu art. 114 ust. 1 powoływanej ustawy, albowiem uznał, że przesłanki w nim wymienione muszą być spełnione łącznie. W konsekwencji doszedł do mylnego przekonania, że w sytuacji gdy dowody – nawet nowe – odnoszą się do okoliczności już rozważanych przez Sąd, wznowienie jest niedopuszczalne. Słusznie wskazała skarżąca, iż jest to rozumienie przepisu rażąco wadliwe, nie tylko sprzeczne z jego brzmieniem, ale również z utrwalonymi poglądami doktryny i orzecznictwa. W istocie, gdyby przyjął ten pogląd Sąd Apelacyjny, to nowe dowody, aby być uznane za przesłankę wznowienia, musiałyby się odnosić również do nowych okoliczności, co byłoby wykładnią *contra legem*. Sąd II instancji pominął nadto względy wykładni funkcjonalnej, która w omawianym przypadku zakłada, że przepis ma stanowić swego rodzaju odstępstwo od zasady trwałości orzeczeń sądowych. Zasadnie skarżąca podniosła, że nie sposób byłoby wymagać od wnioskodawcy, by na każdym etapie postępowania miał wiedzę o wszelkich faktach lub dowodach, które mogą być istotne dla sprawy, niezależnie od swej rzeczywistej wiedzy, ale i swych możliwości i dołożonej staranności. Skarżone orzeczenie Sądu Apelacyjnego zdaje się również nie respektować wykładni celowościowej ustawy.

Stawianie szczególnie wysokich wymagań odnośnie gromadzenia materiału dowodowego osobom, które z reguły są w wieku podeszłym, a często są przy tym również nieporadne i w trudnej sytuacji finansowej, nie znajduje zrozumienia.

Biorąc pod uwagę wyżej opisane okoliczności, Sąd Najwyższy zważył, iż skarżone orzeczenie Sądu Apelacyjnego [...], wydane na gruncie nieprawidłowej wykładni i tym samym także błędnego zastosowania przepisu art. 114 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, zapadło z naruszeniem tegoż artykułu.

Mając na względzie powyższe, Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji.

kc